

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) [www. economy.nayka.com. ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 9, 2018 | 28.09.2018 р.

УДК 330.34:332.142

*Р. В. Тульчинський,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування,
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
С. Г. Ханін,
здобувач кафедри менеджменту та адміністрування
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»*

ЗАХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЕНДОГЕННОГО ЧИННИКА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

*R. Tulchinsky,
Candidate of Science (Economics), Associate Professor,
Head of the Department of Management and Public Administration "Academician Yuriy Bugay
International Scientific and Technical University"
S. Khanin,
getter in the Department of Management and Administration
PHEI "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"*

MEASURES TO DEVELOP HUMAN POTENTIAL AS AN ENDOGENOUS FACTOR IN MODERNIZING THE REGIONAL ECONOMY

У статті виокремлено основні негативні явища, що спричинили зниження людського потенціалу в регіонах та державі в цілому серед яких: зростання темпів депопуляції населення, як наслідок погіршення якісних характеристик людського капіталу; зростання міграційного потоку серед трудових ресурсів молодого віку, призвело до зниження трудового потенціалу; старіння населення, через збільшення питомої ваги осіб старше 60 років та зменшення осіб у молодому та працездатному віці; зниження рівня народжуваності; через старіння населення та міграційні процеси загальне зниження кількості населення країни. Проаналізовано доходи населення України за період 2014-2017 рр. Обґрунтовано, що низький рівень доходів населення призводить до зниження показників щодо якості життя населення, здоров'я та розвитку людського потенціалу, оскільки відсутня можливість до підтримки, збагачення та розвитку здоров'я та добробуту нації. Обґрунтовано напрями щодо формування людського потенціалу на засадах підвищення розвитку економіки на основі: запровадження інноваційного потенціалу; сприяння формуванню сприятливого інвестиційного клімату, для залучення більшої кількості як вітчизняних так і іноземних інвесторів; запровадження мотиваційних механізмів щодо підвищення освітньо-інтелектуального потенціалу трудових ресурсів; збільшення частки наукоємної продукції у структурі ВВП; запровадження спеціалізації та кооперації у сфері інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів; розвиток програм щодо сприяння підвищенню рівня охорони здоров'я населення.

The article highlights the main negative phenomena that caused the decline of human potential in the regions and the state as a whole, among which: an increase in the rate of depopulation of the population as a result of deterioration of the quality characteristics of human capital; an increase in migration flows among young people's workforce has led to a decline in job potential; the aging of the population, due to the increase in the share of persons over 60 years of age and the decrease in persons at a young and working age; decrease in fertility rate; due to population aging and migration processes, there is a general decrease in the population of the country. The 2014-2017 population income is analyzed. It is substantiated that low level of population income leads to a decrease in indicators of quality of life, health and development of human potential, since there is no opportunity to support, enrich and develop the health and well-being of the nation. The directions for the formation of human potential on the basis of increasing the development of the economy are grounded on the basis of: introduction of innovative potential; promoting the formation of a favorable investment climate, to attract more domestic and foreign investors; introduction of motivational mechanisms to increase the educational and intellectual potential of labor resources; an increase in the share of high-tech products in the GDP structure; introduction of specialization and cooperation in the sphere of innovative activity of economic entities; the development of programs to promote public health. The scientific novelty of this study is to propose measures at the national and regional levels for the formation of human potential on the basis of increasing economic development, which are isolated on the basis of the identified negative phenomena that have caused the reduction of human potential in the regions and the state as a whole. On the basis of regulatory, tax and financial levers, the state creates the necessary conditions to promote the development of economic entities, the introduction of an innovative economy, the creation of appropriate mechanisms for promoting employment and reducing unemployment. Thus, under the current conditions, ensuring the development of human potential is a function of national and regional governance. This, in turn, determines the particular importance of developing the necessary national and regional programs, which must be interconnected, and contribute to the development of human potential.

Ключові слова: людський потенціал, людський капітал, економіка регіону, модернізація економіки, соціально-економічний розвиток, доходи населення.

Keywords: human potential, human capital, regional economy, economic modernization, socio-economic development, population income.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні глобальні виклики, що зумовлюють розбудову інформаційно-інноваційної економіки, підвищують увагу всього суспільства до знань та інновацій. Знання вже на ряду із працею, землею та капіталом стали необхідним ресурсом для розширеного відтворення та розвитку регіонів та держав світу. Знання безпосередньо пов'язані із їх носієм, виробником та споживачем, а саме з людиною. Це, у свою чергу, зумовлює, що людський потенціал стає головною детермінантою модернізації економіки регіонів та держави в цілому. Проблеми формування людського потенціалу та використання людського капіталу є одним з найбільш затребуваних об'єктів дослідження економічної науки. Для формування відповідних напрямів розвитку людського потенціалу на регіональному рівні необхідним є існуючих негативних факторів, що відбиваються на людському капіталі, а також здійснення оцінювання діяльності регіональних органів влади з метою визначення важливих цільових напрямів модернізації економіки регіонів та розвитку людського потенціалу регіонів, що й визначає актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різними аспектами теоретико-методологічного та практичного характеру щодо дослідження людського потенціалу займаються багато зарубіжних та українських вчених. Серед науковців, що займаються даною проблематикою та стояли у витоках вивчення цієї проблематики в українському науковому суспільстві слід назвати таких вчених, як: В.П. Антонюк, О.І. Амоша, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікова [1–2]. Різні аспекти формування, нарощення та оцінювання людського потенціалу регіону можна дослідити в працях таких вчених, як Г.В. Герасименко, Н.В. Кузьминчук, Т.М. Куценко, О.В. Макарова, С.О. Тульчинської, Л.В. Шаульської [3–7].

Постановка завдання. Виходячи з актуальності дослідження, метою роботи є визначення перешкод розвитку людського потенціалу в сучасних умовах та розроблення заходів щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних економічних перетвореннях пріоритетними стають питання формування, використання та збереження людського потенціалу як ендogenous чинника модернізації економіки регіонів. Розвитку людського потенціалу здійснюється в існуючих умовах досягнутої розвитку соціально-економічного стану країни та регіонів, оскільки в залежності від цього, створюються необхідні умови для подальшого формування та розвитку людського потенціалу, добробуту населення.

Одним з головних чинників такого рівня зниження людського потенціалу є державна політика, щодо розвитку соціально-економічної сфери соціуму.

До основних негативних явищ, що спричинили зниження людського потенціалу в регіонах та державі в цілому слід віднести:

- зростання темпів депопуляції населення, як наслідок погіршення якісних характеристик людського капіталу;
- зростання міграційного потоку серед трудових ресурсів молодого віку, призвело до зниження трудового потенціалу;
- старіння населення, через збільшення питомої ваги осіб старше 60 років та зменшення осіб у молодому та працездатному віці;
- зниження рівня народжуваності; через старіння населення та міграційні процеси загальне зниження кількості населення країни.

Такі процеси є наслідками нераціональної структури вищої та професійної освіти, не відповідність фахівців потребам сучасного ринку праці, що, в свою чергу, призводить до збільшення безробітного населення, і, як наслідок, зниження рівні доходів населення. Розбалансованість ринку праці, призводить до того, що в одних галузях спостерігається перенасиченість фахівцями, в інших брак відповідних фахівців. Так, від добробуту населення залежить стан здоров'я, спроможність до розвитку та підвищення кваліфікації та інше. Тому, для вирішення проблем зі збалансування ринку праці необхідним є втручання держави та взаємодія відповідних органів на всіх рівнях (державному, регіональному та локальному).

Так, якщо розглядати доходи населення за період 2014-2017 рр., в Україні можна зробити висновок, що за аналізований період 71 % населення отримує середньомісячний дохід менше ніж 5160 грн/місяць (рис. 1) [8].

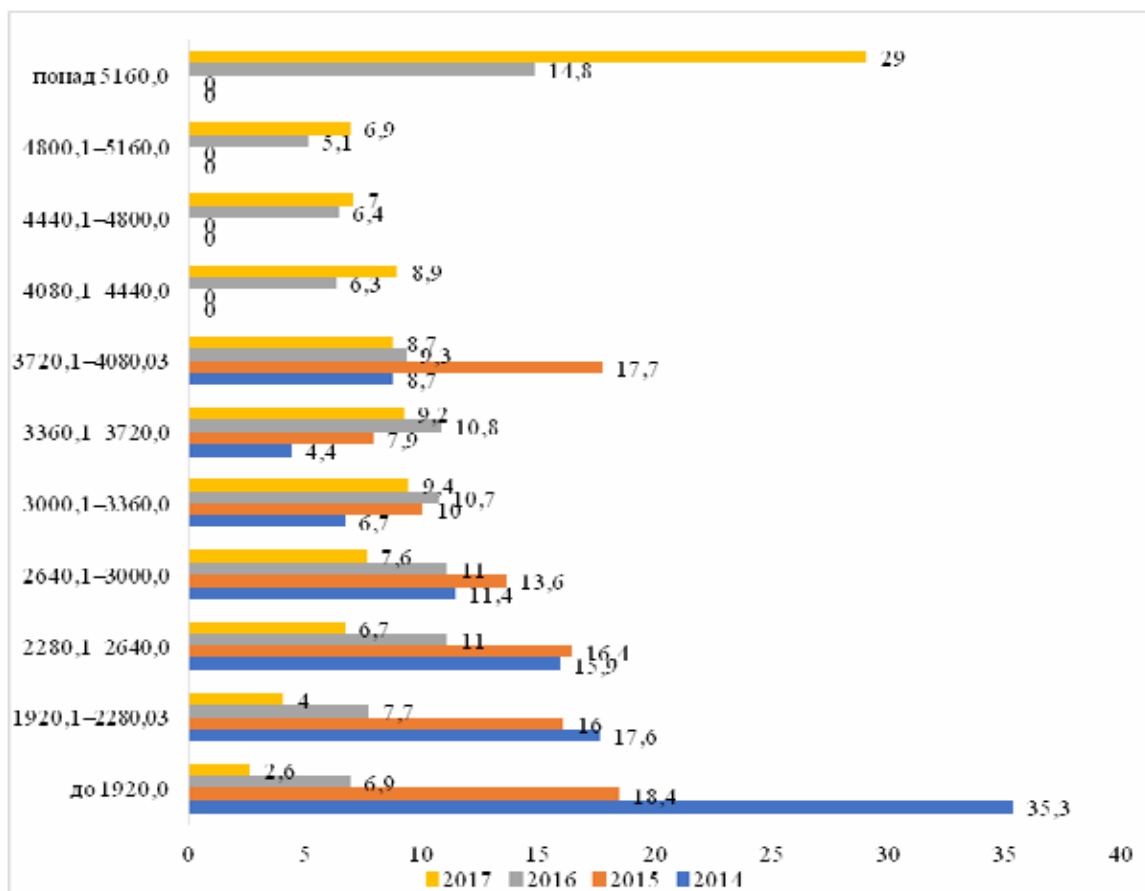

Рис. 1. Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, (грн).

Джерело: побудовано за даними [8]

Згідно офіційних даних Державної служби статистики України, у 2017 році середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму на одну особу склав 1744,8 грн/місяць. Середньорічний розмір фактичного прожиткового мінімуму на особу склав 3262,7 грн/місяць. Таким чином, за 2017 рік 20,9 % громадян отримують середньомісячний дохід нижче від встановленого фактичного прожиткового мінімуму на 1 особу. Доход який вище фактично встановленого прожиткового мінімуму, проте нижче 5160 грн, отримує 60,5 % громадян.

Такий рівень доходів населення призводить до зниження показників щодо якості життя населення, здоров'я та розвитку людського потенціалу, оскільки відсутня можливість до підтримки, збагачення та розвитку здоров'я та добробуту нації.

Оцінка людського розвитку проводиться для цілей розробки програм конкретних напрямів та заходів, які спрямовані на подальше зростання та розвиток людського чинника, на основі залучення державних та громадських установ, яким вони можуть бути адресовані.

Слід зазначити, що для України доцільним є запровадження всіх заходів щодо підвищення людського потенціалу, які засновані на економічному зростанні ВВП (у розрахунку на душу населення), а не очікувана тривалість життя, як в інших країнах, незважаючи на те, що за цим показником Україна знаходиться на останніх місцях серед розвинених країн світу.

Така ситуація свідчить про доцільність модернізації важелів та механізмів для розвитку та підвищення ефективності регулювання процесів людського розвитку та підвищення якості життя населення. Основним підґрунтям розвитку людського потенціалу в регіонах та державі в цілому повинні стати реалізація заходів щодо трансформації політики доходів, питань охорони здоров'я, освіти населення, збільшення обсягів фінансування соціальної сфери. Більшість досліджень вказують на тісний взаємозв'язок розвитку людського потенціалу з загальним соціально-економічним розвитком країни. Тому, для підвищення рівня людського потенціалу в Україні, необхідним є розробка відповідних заходів щодо підвищення вітчизняної економіки.

Для ефективного розвитку економіки України необхідним є формування нагромадження людського капіталу за регулювання змін в цих процесах на загальнодержавному та регіональних рівнях. Формування людського потенціалу на засадах підвищення розвитку економіки на основі:

- запровадження інноваційного потенціалу;
- сприяння формуванню сприятливого інвестиційного клімату, для залучення більшої кількості як вітчизняних так і іноземних інвесторів;
- запровадження мотиваційних механізмів щодо підвищення освітньо-інтелектуального потенціалу трудових ресурсів;
- збільшення частки наукоємної продукції у структурі ВВП;
- запровадження спеціалізації та кооперації у сфері інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів;
- розвиток програм щодо сприяння підвищенню рівня охорони здоров'я населення.

Висновки. Запропоновані заходи загальнодержавного та регіонального рівня реалізуються за допомогою запровадження державних інструментів щодо регулювання відповідних господарських процесів. На основі нормативно-правових, податкових та фінансових важелів держава створює необхідні умови щодо сприяння розвитку суб'єктів господарювання, запровадженню інноваційної економіки, створенню відповідних механізмів сприяння працевлаштуванню населення та зниженню рівня безробіття.

Таким чином, в існуючих умовах забезпечення розвитку людського потенціалу є функцією загальнодержавного та регіонального управління. Це, в свою чергу, визначає особливість розробки необхідних державних та регіональних програм, які повинні бути взаємопов'язаними, та сприяти розвитку людського потенціалу.

Проте, в умовах децентралізації влади, необхідним є врахування відповідних заходів на рівні територіальних громад. Передачу частини функцій та повноважень на міста, для більш ефективного впровадження заходів, що дозволить на містах вирішувати актуальні проблеми збереження та розвитку людського потенціалу безпосередньо місцевими органами влади та громадами. Оскільки саме на регіональному рівні простежується більш тісний взаємозв'язок становлення та розвитку людського потенціалу на засадах покращення умов життя та доброту населення, з підвищенням загального соціально-економічного розвитку держави.

Список використаних джерел.

1. Амоша О. І., Новікова О.Ф. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Публічне управління: теорія та практика*: зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. 2011. № 1 (5). С. 122–127.
2. Лібанова Е.М., Власенко Н.С., Власюк О.С. та ін. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан. Київ, СПД Савчина, 2002. 123 с.
3. Герасименко Г. В. Особливості міжнародного досвіду вимірювання людського розвитку на субнаціональному рівні. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 1 (29). С. 11–23.

4. Кузьминчук Н.В., Куценко Т.М. Підходи до діагностики соціально-економічного потенціалу регіону як основи ефективної стратегії управління. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 4. С. 269–284.
5. Макарова О. В., Саріюгло В. Г., Терещенко Г. І. та ін. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики. Київ, Дух і Літера, 2010. 248 с.
6. Тульчинська С.О. Багатоканальне фінансування науково-технологічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні / С.О. Тульчинська. *Економічний вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. 2007. Вип. 4. С.113-176.
7. Тульчинський Р. В. Засади стратегічного управління економічною безпекою регіонів. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2017. № 14. С. 75-80.
8. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References.

1. Amosha, O. I. and Novikova, O. F. (2011), “Social responsibility in the context of development of human potential”, *Public administration: theory and practice: a collection of scientific works of the Association of Doctors of Sciences in Public Administration*, vol. 1, no. 5, pp. 122-127.
2. Libanova, E. M., Vlasenko, N. S., Vlasiuk, O.S. and others (2002), *Liudskyi rozvytok rehioniv Ukrainy: metodyka otsinky ta suchasnyi stan* [Human Development of the Regions of Ukraine: Methods of Assessment and Current State]. SPD Savchyna, Kyiv, Ukraine. (in Ukraine).
3. Herasymenko, H. V. (2017), “Features of international experience measuring human development at subnational level”, *Demography and social economics*, vol. 1, Issue. 29, pp. 11–23.
4. Kuzmynchuk, N. V. and Kutsenko, T. M. (2016), “Approaches to the diagnosis of socio-economic potential of the region as the basis of an effective management strategy”, *Marketing and management of innovations*, vol. 4, pp. 269–284.
5. Makarova, O. V., Sariohlo, V. H., Tereshchenko, H. I. and others (2010), *Yakist informatsiinoho zabezpechennia sotsialnoi polityky* [Quality of information support of social policy], Spirit and Letter, Kyiv, Ukraine (in Ukraine).
6. Tulchynska, S.O. (2007), “Multi-channel financing of scientific and technological potential and innovative activity in Ukraine”, *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy “KPI”*, vol. 4, pp.113-176.
7. Tulchinsky, R. V. (2017), “Fundamentals of strategic management of economic security of regions”. *Ekonomichnyi visnyk NTUU “KPI”*, vol. 14, pp. 75-80.
8. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 18 July 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.